

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์เกรียงศักดิ์ จีระแพทย์ ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา ประจำปี ๒๕๕๘

การพัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของประเทศเริ่มต้นปี ๒๕๒๖ เมื่อกลับจากฝึกอบรมที่แคนาดาและสหรัฐอเมริกา และพบว่า ทารกแรกเกิดที่เจ็บป่วยด้วยภาวะหายใจล้มเหลวเสียชีวิตจำนวนมาก และแม่พ่อต้องเสียใจ ทั้งๆ ที่แม่พ่อไทยมีความรักลูกไม่ต่างจากชาวอเมริกัน ถ้าแม่ไทยคลอดลูกในสหรัฐฯ ลูกจะไม่เสียชีวิต มีความคิดว่า “ประเทศไทยมีศาสนาพุทธที่ผู้ตั้งใจปฏิบัติสามารถสู่วิมุตติ และมีพระมหากษัตริย์ที่ดีที่สุดในโลก” ทำไมลูกจึงเสียชีวิตเกิดที่ประเทศไทย ทำให้ต้องเสียชีวิต ศิริราชเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย สถานที่เก่าแก่ได้ เพราะอยู่นอกเหนือความสามารถของเราที่จะทำการเปลี่ยนแปลง แต่คุณภาพต้องไม่เก่า เพราะอยู่ในขอบเขตที่เราพัฒนาได้ จึงได้ตั้งปณิธานว่า จะต้องพัฒนาการแพทย์ไทยสาขาทารกแรกเกิดให้ทัดเทียมสหรัฐฯ เพื่อให้ทารกไทยมีโอกาสรอดชีวิตเท่าทารกในสหรัฐฯ ให้แม่พ่อไทยมีโอกาสชื่นชมลูกน้อย นักศึกษาและแพทย์ประจำบ้านได้รับการสอนทัดเทียมกับสหรัฐฯ และทารกไทยทุกคนมีบุญได้เกิดบนแผ่นดินที่ได้พบคำสอนของพระพุทธ

เจ้าและเป็นลูกของพ่อหลวง ได้ตั้งใจแน่วแน่ว่า ต้องทดแทนคุณแผ่นดินและราชวงศ์จักรีที่ได้ทำนุบำรุงศาสนาพุทธและแผ่นดินไทยให้ร่มเย็น มีผลให้บรรพบุรุษและตนเองได้อยู่อย่างสงบ การพัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของประเทศ ได้ยึดสมเด็จย่าและพ่อหลวงเป็นกำลังใจตลอดเวลาโดยเฉพาะเมื่อรู้สึกท้อ ผลงานโดยย่อมีดังนี้

๑. การพัฒนานวัตกรรมอุปกรณ์การแพทย์สำหรับการดูแลทารกแรกเกิดที่เจ็บป่วยระยะที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๒๖-๒๕๓๒) ดัดแปลงอุปกรณ์สำหรับรักษาทารกแรกเกิด เพื่อแก้ปัญหาขาดแคลนอุปกรณ์การแพทย์พื้นฐานที่จำเป็น โดยดัดแปลงอุปกรณ์ของใช้ในบ้านและเครื่องมือแพทย์ของผู้ใหญ่ให้เป็นอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับการใช้งานในทารกแรกเกิด เช่น ดัดแปลง space electric heater เป็นเครื่องให้ความอบอุ่นโดยการแผ่รังสี (รูปที่ ๑) ดัดแปลงเครื่องช่วยหายใจ Bird respirator ให้เหมาะสำหรับทารกแรกเกิด (รูปที่ ๒) เพื่อป้องกันโรคปอดเรื้อรังและตาบอดจากพิษออกซิเจน และแก้ปัญหาการมีเครื่องช่วยหายใจสำหรับทารกเพียง ๑ เครื่องในปี ๒๕๒๖ (เครื่องช่วยหายใจสำหรับทารกเริ่มใช้ในสหรัฐอเมริกา ปี พ.ศ. ๒๕๐๖) ขณะที่ทารกต้องการเครื่องช่วยหายใจวันละ ๔ ราย อุปกรณ์

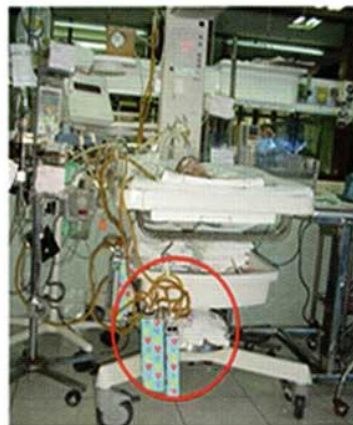
ระบายอากาศในโพรงเยื่อหุ้มปอด (รูปที่ ๓) ระยะที่ ๒ (พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึงปัจจุบัน) ประดิษฐ์และผลิตอุปกรณ์การแพทย์ที่จำเป็นสำหรับการดูแลทารกแรกเกิด เพื่อให้ประเทศสามารถพึ่งพาอุปกรณ์การแพทย์ราคาถูกที่ผลิตด้วยตนเองในการพัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของประเทศ ตัวอย่าง เครื่องให้ความอบอุ่นโดยการแผ่รังสี (รูปที่ ๔) เครื่องส่งไฟสำหรับภาวะตัวเหลือง-ซีดราซที่สามารถลดอุบัติเหตุการถ่ายเปลี่ยนเลือดร้อยละ ๗๕ (รูปที่ ๕) ถุงฉีดยาสำหรับให้ความอบอุ่นแก่ทารกเพื่อใช้แทนตู้อบสำหรับส่งต่อทารกระหว่างโรงพยาบาลและเมื่อรับการตรวจ CT/MRI (รูปที่ ๖) มาตรการความเข้มข้นของบิลิรูบินในพลาสมาด้วยตา (รูปที่ ๗) เครื่องอุ่นเลือดสำหรับถ่ายเปลี่ยนเลือดในภาวะตัวเหลือง (รูปที่ ๘) อุปกรณ์ที่ผลิตได้จำหน่ายและบริจาคให้แก่โรงพยาบาลทั่วประเทศ

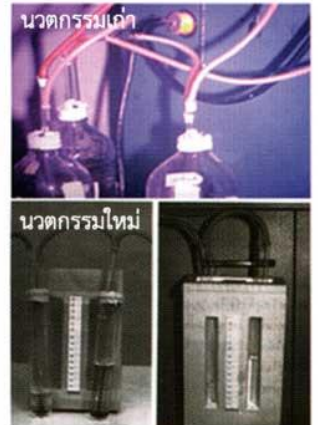
รูปที่ ๑ ดัดแปลง space electric heater เป็นเครื่องให้ความอบอุ่นโดยการแผ่รังสี

รูปที่ ๒ ดัดแปลงเครื่องช่วยหายใจ Bird respirator ให้เหมาะสำหรับทารกแรกเกิด

รูปที่ ๓ อุปกรณ์ระบายอากาศในโพรงเยื่อหุ้มปอด สามารถวางไว้เหนือพื้นแทนที่นอนทารก

นวัตกรรมเก่า

นวัตกรรมใหม่

รูปที่ ๔ เครื่องให้ความอบอุ่นโดยการแผ่รังสี เพื่อให้ความอบอุ่นแก่ทารกแทนตู้อบ เวลาเปิดตู้อบเพื่อทำหัตถการ และ ส่งเสริมการสร้างสายสัมพันธ์

รูปที่ ๕ เครื่องส่องไฟสำหรับภาวะตัวเหลือง-ซีราซ ที่สามารถลดอุบัติเหตุการฉีกถ่านเปลี่ยนเลือดร้อยละ ๗๕

รูปที่ ๖ ถุงอ็อกซิเจนสำหรับให้ความอบอุ่นแก่ทารกเพื่อใช้แทนตู้อบสำหรับส่งต่อทารกระหว่างโรงพยาบาล และเมื่อรับการตรวจ CT/MRI

รูปที่ ๗ มาตรฐานความเข้มข้นของบิลิรูบินในพลาสมาด้วยตา สำหรับตรวจระดับบิลิรูบินในเลือดขณะอยู่ในโรงพยาบาลถ้ามีภาวะเหลือง และ เพื่อคัดกรองทารกทุกรายก่อนกลับบ้าน

รูปที่ ๘ เครื่องอุ่นเลือดสำหรับถ่ายเปลี่ยนเลือดในภาวะตัวเหลือง เพื่อป้องกันหัวใจหยุดเต้นจากการใช้เลือดที่เย็น

๒. พัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ โดย

๒.๑) สร้างความรู้การดูแลทารกแรกเกิดแบบองค์รวม (holistic newborn care) ซึ่งเป็นหลักการการดูแลทารกแรกเกิดขั้นพื้นฐาน ๗

ประการ ที่เน้นป้องกันการเกิดการเจ็บป่วยขณะอยู่ในโรงพยาบาล

๒.๒) สร้างทีมพยาบาลที่ทำงานด้วยความสุขและด้วยจิตวิญญาณ โดยใช้หลักพรหมวิหาร ๔ พัฒนาระบบต้นแบบการสร้างทีมพยาบาลจากพยาบาลที่มีความเครียดกับการทำงานเนื่องจากงาน

หนัก ขาดแคลนอุปกรณ์ (แก้โดยการดัดแปลงและการผลิตอุปกรณ์ และการขอบริจาคจากแม่พ่อที่คลินิกส่วนตัวและองค์กรเอกชนในและต่างประเทศ เช่น เครื่องช่วยหายใจ ๑๐ เครื่อง pulse oximeter ๑๐ เครื่อง apnea monitor ๒ เครื่อง ตู้อบ ๒ เครื่อง humidifier ๑๐ เครื่อง เครื่องวัดแคลเซียมในเลือด ๑ เครื่อง และ infusion/syringe pump ๑๕ เครื่อง ฯลฯ) และจำนวนทารกมาก (แก้ไขโดยอาจารย์แพทย์ดูแลทารกอย่างใกล้ชิดทั้งในและนอกเวลาราชการ เพื่อให้ทารกกลับบ้านเร็วขึ้น ให้พยาบาลมีขวัญและกำลังใจด้วยการให้คำแนะนำ และทุนสร้างผลงานนวัตกรรมจนได้รางวัล มีผลงานได้เป็นข้าราชการดีเด่น ก.พ. พยาบาลระดับ ๘ มากที่สุดในองค์กร และเป็นวิทยากรเมื่อจัดอบรมให้กรมอนามัย และ UNICEF) เป็นทีมพยาบาลที่มีความสุขในการดูแลทารกแรกเกิดและมารดาด้วยจิตวิญญาณ จนสามารถพัฒนาสู่การดูแลโดยมีครอบครัวเป็นศูนย์กลางในปี พ.ศ. ๒๕๔๓

๒.๓) ตั้งกองทุนทารกแรกเกิด ศิริราชมูลนิธิ ปี พ.ศ. ๒๕๓๔ ด้วยการจำหน่ายบัตรอวยพรและปากกาลูกกลิ้ง เพื่อหารายได้ซื้ออุปกรณ์การแพทย์เป็นสวัสดิการแก่บุคลากรเวลาอยู่เวร และค่าลงทะเบียนเพื่อฟังประชุมวิชาการ โดยมีเป้าหมายให้บุคลากรมีความสุขในการทำงาน

๒.๔) เมื่อบุคลากรทำงานด้วยจิตวิญญาณได้สร้างระบบส่งเสริมการให้นมแม่และการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในหอทารกแรกเกิดที่อยู่ในภาวะวิกฤติ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ และคิดค้นวิธีให้นมแม่แก่ทารกก่อน

กำหนดได้อย่างปลอดภัย การให้แม่มีส่วนร่วมดูแลลูก และทำความสะอาดและป้อนนมลูก ช่วยลดอุบัติการณ์การติดเชื้อในเลือด ทารกกลับบ้านเร็วขึ้น มารดาไม่ทิ้งลูกและประสบความสำเร็จการให้นมแม่ จึงลดภาระงานของพยาบาล พยาบาลมีเวลาดูแลทารกที่ป่วยหนักและพัฒนาคุณภาพ การพัฒนาอย่างต่อเนื่องทำให้มาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของหน่วยฯ ก้าวทันและก้าวพร้อมสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๒ โดยใช้เวลาพัฒนา ๖ ปี

๓. พัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของประเทศ จากวิสัยทัศน์ที่ว่า “การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีทางการแพทย์มีธรรมชาติคล้ายของเหลว ที่ไหลจากที่มีความก้าวหน้าสูงสูที่ต่ำ จากองค์กรที่มีความน่าเชื่อถือสูง สู้องค์กรที่มีระดับความน่าเชื่อถือน้อยกว่า” การพัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของประเทศเริ่มต้นเมื่อได้รับการเชิญจากกรมอนามัยให้เป็นที่ปรึกษาด้านการให้นมแม่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ และโครงการลูกเกิดรอด แม่ปลอดภัยในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ โดยดำเนินการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากหน่วยงานต้นแบบ “มาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดแบบองค์กรรวม” และ “การสร้างทีมพยาบาลที่ทำงานด้วยจิตวิญญาณ” ที่คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล ประสบความสำเร็จ สู่อการสร้างตัวแบบของการพัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของโรงพยาบาลทั่วประเทศ ด้วยการ

๑) ทำงานเชิงขับเคลื่อนนโยบายให้แก่กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

๒) ทำงานเชิงรุกในการถ่ายทอดและส่งเสริมการบูรณาการวิทยาการในการดูแลรักษาทารกแรกเกิด ตามต้นแบบ “มาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดแบบองค์รวม”

๓) สร้างแหล่งอ้างอิงมาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดจากผลการค้นคว้าวิจัย ผ่านทาง website <http://www.dr-sak.net> เพื่อให้ความรู้แก่นักศึกษาในโรงเรียนแพทย์ที่มีมาตรฐานต่างกันทั่วประเทศ และบุคลากรทางสุขภาพ

๔) แบ่งปันอุปกรณ์การแพทย์ที่ผลิตในโครงการและที่ได้รับบริจาคให้แก่โรงพยาบาลที่ขาดแคลน รายละเอียดกิจกรรมสำคัญคือ

ก. กำหนดเกณฑ์ปฏิบัติและเกณฑ์ประเมินและอบรมผู้ประเมินมาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของโรงพยาบาลให้แก่กรมอนามัย เพื่อพัฒนางานด้านอนามัยมารดาและทารก โดยใช้เทคโนโลยีราคาถูกลง และเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทยที่คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลประสบความสำเร็จในการใช้พัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดให้ทัดเทียมอารยประเทศ

ข. พัฒนาแหล่งการเรียนรู้วิทยาการก้าวหน้าทางการแพทย์ โดย นิพนธ์ตำราและหนังสือ ๑๐ เล่ม บทความวิชาการ การผลิตสื่อวิดีโอและอีเล็กทรอนิกส์

ค. จัดอบรมครู ก. หลักสูตรการดูแลทารกแรกเกิดแบบองค์รวมเป็นเวลา ๕ วัน ๒ รุ่น เพื่อพัฒนากุมารแพทย์แพทย์และพยาบาลให้แก่โรงพยาบาล ๕๒ จังหวัด

ง. บริจาคสื่อการเรียนรู้และอุปกรณ์การแพทย์แก่โรงพยาบาลที่ขาดแคลน นอกจากนี้ ได้สนับสนุนให้ภาคเอกชนร่วมพัฒนาการแพทย์ไทยสาขาทารกแรกเกิด โดยการให้คำแนะนำและการมอบนวัตกรรมและหนังสือที่นิพนธ์ ให้แก่บริษัทต่างๆ ที่มาขอคำแนะนำและการสนับสนุน จัดพิมพ์หรือจัดทำเพื่อนำไปเผยแพร่โดยไม่คิดมูลค่า และขอให้บริษัท โตชิบา ไลดิง ประเทศไทย จำกัด ผลิตหลอดไฟฟลูออเรสเซนต์สีฟ้าพิเศษ ซึ่งมีประสิทธิภาพที่สุดในการรักษาภาวะบิลิรูบินในเลือดสูง เนื่องจากหลอดไฟดังกล่าวต้องนำเข้าจาก บริษัท ฟิลิปส์ ประเทศฮอลแลนด์ และมีราคาหลอดละ ๑,๕๐๐ บาท หลอดไฟโตชิบาที่ผลิตได้ให้แสงสว่างสูงกว่าใช้งานได้นานกว่า และใช้ไฟน้อยกว่า แต่มีราคาเพียง ๒๖๐ บาท

๕. พัฒนาระบบเครือข่ายการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับจังหวัด คลินิกนมแม่ของโรงพยาบาลศิริราชได้รับการพัฒนาคุณภาพการบริการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ จนเป็นศูนย์กลางฝึกอบรม ศึกษาดูงาน และให้บริการด้านนมแม่ โดยการสนับสนุนของ UNICEF และกรมอนามัย ผลงานการพัฒนานี้ ทำให้ได้รับเชิญเป็นที่ปรึกษาของกรมอนามัยเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และบรรยายในโรงพยาบาลทั่วประเทศ ด้วยวิสัยทัศน์ที่ว่า การที่จะให้แม่ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และสถิติการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของประเทศเพิ่มขึ้น ต้องสร้างเครือข่ายการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ระดับจังหวัดในทุกจังหวัดของประเทศ และสนับสนุนจังหวัดในการพัฒนามาตรฐานการช่วยเหลือ

มารดา ด้วยการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการหลักสูตร advanced course in breastfeeding ที่ประกอบด้วย สูติแพทย์ กุมารแพทย์ พยาบาลจากโรงพยาบาลชุมชน และโรงพยาบาลทั่วไป และโรงพยาบาลศูนย์ เพื่อสร้างครู ก. ของจังหวัด และผลิตบุคลากรที่มีทักษะโดยฝึกปฏิบัติทำอัมมุดนม (ทั้งทำนั่งและทำนอน ทั้งทารกคนเดียวและทารกแฝด) ป้อนนมด้วยมือ และสอนทฤษฎีปัญหาทั้งหมดเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยวิดีโอคลิปที่บ้านที่เก็บไว้เมื่อมารดามาปรึกษาที่โรงพยาบาลศิริราช พร้อมให้ออกสารบรรยายที่มีรายละเอียดครบถ้วน แต่ละจังหวัดจึงจะสามารถร่วมมือกันและช่วยกันให้คำแนะนำและแก้ปัญหาให้แม่ภายในจังหวัดและพึ่งพาตนเองในการจัดอบรมให้แก่บุคลากรในจังหวัดต่อไป เมื่อจบการอบรมแล้ว ให้กลับไปฝึกปฏิบัติที่หน่วยงานตนเองเพื่อสร้างทักษะ เมื่อมีปัญหา รพช. สามารถปรึกษา รพท. หรือ รพศ. ที่เป็นเครือข่าย หรือสามารถโทรศัพท์ติดต่อคลินิกเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ศิริราชและตนเอง เพื่อช่วยสร้างความมั่นใจและทักษะในการช่วยแม่ นอกจากนี้ยังให้การสนับสนุนตู้เย็นสำหรับแช่น้ำนม เครื่องปั๊มนมไฟฟ้า ปทุมแก้ว โครงการนี้ได้เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๕๔ และได้จัดอบรมแล้ว ๑๕ จังหวัด

สรุป

การได้มีโอกาสทดแทนคุณแผ่นดินและสถาบันศิริราช ทำให้ตระหนักว่า ความสำเร็จของแพทย์ในการใช้เทคโนโลยีใดๆ ต้องมีพยาบาลอยู่เบื้องหลัง คำชื่นชมและของขวัญที่แพทย์ได้รับ

แพทย์ต้องไม่ลืมพยาบาลที่มีส่วนร่วม จึงต้องแบ่งปันลาภ ยศ สรรเสริญ ให้พยาบาล เพื่อให้พยาบาลมีกำลังใจในการพัฒนา การพัฒนาจะถือว่ายาก เมื่อยังไม่มีมือร่วมมือกัน และถือว่าง่าย ถ้าเกิดความร่วมมือแล้ว การพัฒนาจะถือว่ายาก แต่สิ่งที่ยากกว่าคือ การจัดหาผู้นำที่มีคุณธรรมและความสามารถด้านพัฒนาเพื่อทำให้สิ่งที่รับการพัฒนาแล้วมีความยั่งยืนจนเป็นวัฒนธรรมขององค์กรที่สามารถพัฒนาต่อไปโดยไม่ต้องขึ้นกับปัจเจกบุคคล ความสำเร็จการพัฒนามาตรฐานการดูแลทารกแรกเกิดของประเทศเกิดขึ้นได้ เพราะการสนับสนุนอันยาวนานจากครอบครัวคุณพ่อสุธน มงคลวิเศษไกววัล ที่ช่วยผลิตอุปกรณ์การแพทย์ นพ.สุวัฒน์ และ พญ.ดวงเดือน ศิลปสุวรรณ ที่ช่วยจัดส่งยาและเครื่องมือแพทย์ที่ไม่มีในประเทศมาจากสหรัฐฯ และ ศ.ดร.วิภา จีระแพทย์ ที่สนับสนุนและร่วมมือในการจาคะทุกอย่างเพื่อทดแทนคุณแผ่นดินและพ่อหลวง

